

ΠΑΝΕΛΛΑΔΙΚΕΣ ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ
ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ
ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ & ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

29 ΜΑΪΟΥ 2026

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

ΘΕΜΑ Α.

A1. Η συγγραφέας πραγματεύεται αίτια της μείωσης των γεννήσεων. Αναλυτικότερα, αυξημένα έξοδα διαβίωσης, εργασιακή ανασφάλεια, ελλιπής κρατική υποστήριξη της οικογένειας και αδυναμία των γυναικών να συνδυάσουν εργασιακές και γονεϊκές απαιτήσεις αποτελούν γενεσιουργούς παράγοντες. Παράλληλα, η επιδείνωση των διαπροσωπικών σχέσεων λόγω μεταβολών στη νοοτροπία των νέων και η υπαρξιακή αγωνία λόγω οικολογικής και οικονομικοπολιτικής κρίσης, κοινωνικών διακρίσεων και επιδράσεων της τεχνητής νοημοσύνης οξύνουν το φαινόμενο. Τέλος, τα «έξυπνα τηλέφωνα» αλλοιώνουν κοινωνικές επαφές, επιβάλλουν ουτοπικά πρότυπα ομορφιάς και καταξίωσης και ανέφικτες επιδιώξεις, οδηγώντας νέους σε εσωστρέφεια, δυσανασχέτηση και ιδεολογική απόσταση.

ΘΕΜΑ Β

B1. 1 - β
2 - β
3 - α
4 - α
5 - α

B2. α) Η τρίτη παράγραφος του Κειμένου 1 («*Προς επίρρωση ... πανεπιστημιακή εκπαίδευση*») αναπτύσσεται με τον τρόπο του αιτίου –αποτελέσματος. Συγκεκριμένα, επισημαίνεται ότι ένα αίτιο της πρόσφατης δημογραφικής κατάρρευσης, που εντοπίζεται σε πολλές χώρες, είναι η χρήση των smartphones. Το παραπάνω αίτιο έχει ως αποτέλεσμα την αλλαγή στον τρόπο σύνδεσης και επικοινωνίας των νέων, καθώς τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, στα οποία έχουν πρόσβαση οι νέοι μέσω των smartphones, δημιουργούν εξιδανικευμένα πρότυπα σχέσεων, εμφάνισης και επιτυχίας. Επίσης, δημιουργούν στους νέους μη ρεαλιστικές προσδοκίες, που εντείνουν τη μοναξιά τους, τους απομονώνουν, τους προκαλούν ψυχολογικά προβλήματα και επιφέρουν χάσμα ανάμεσα στα δύο φύλα.

Η πρόθεση της συντάκτριας με τη χρήση αυτού του τρόπου ανάπτυξης είναι να επιβεβαιώσει τη θέση της, σύμφωνα με την οποία η εκτεταμένη χρήση των smartphones οδηγεί στην επιδείνωση του προβλήματος της υπογεννητικότητας. Στο πλαίσιο αυτό, δηλώνει τα αποτελέσματα της χρήσης των νέων τεχνολογιών στις σχέσεις των ατόμων. Έτσι, πείθει πληρέστερα τον αναγνώστη για την ορθότητα των σκέψεών της, αφού αναδεικνύει τις βαθύτερες σχέσεις μεταξύ των φαινομένων που αναλύει, φωτίζοντας σχέσεις αιτίου – αιτιατού, που δεν είναι πάντα ευδιάκριτες στον αναγνώστη. Κατ' αυτόν τον τρόπο, η επιχειρηματολογία της καθίσταται ολοκληρωμένη, γιατί δεν παρουσιάζει μόνο τα φαινόμενα καθ' αυτά, αλλά και τους παράγοντες από τους οποίους απορρέουν και τα αποτελέσματα που αυτά επιφέρουν.

B2. β) Στο κείμενο 2 χρησιμοποιούνται οι διαρθρωτικές λέξεις γιατί και λοιπόν, που εξασφαλίζουν τη συνοχή του κειμένου.

Συγκεκριμένα, η λέξη γιατί δηλώνει αιτιολόγηση της θέσης που προηγείται («*Μπορούμε μάλιστα με αυτά τα μέτρα να προσδιορίζουμε τα γεράματα της μικρής ηλικίας και τα νιάτα της μεγάλης ηλικίας*»). Αναλυτικότερα, ο συγγραφέας αναφέρεται στην παραπάνω περίοδο σε οξύμωρες έννοιες, όπως είναι τα γεράματα της μικρής ηλικίας και τα νιάτα της μεγάλης ηλικίας, και, έπειτα, αιτιολογεί γιατί τα φαινόμενα αυτά είναι υπαρκτά. Συγκεκριμένα, τονίζει ότι κάποιοι νέοι, παρά το νεαρό της ηλικίας τους, είναι οπισθοδρομικοί και δεν αποδέχονται την αλλαγή και την εξέλιξη, αλλά και ότι υπάρχουν αντίστοιχα και κάποιοι ηλικιωμένοι που έχουν πολύ προοδευτικές ιδέες και γιόθουν ενθουσιασμό για τις ριζοσπαστικές εξελίξεις.

Η λέξη λοιπόν δηλώνει συμπέρασμα, καθώς ο συγγραφέας καταλήγει στο συμπέρασμα ότι και οι δύο ομάδες, αυτή των νέων και αυτή των ηλικιωμένων, δεν είναι μόνο προοδευτικές και μόνο συντηρητικές αντίστοιχα. Το συμπέρασμα προεκτείνεται με την παραδοχή ότι όλοι οι άνθρωποι, ανεξαρτήτως της ηλικίας τους, διαπνέονται ταυτόχρονα από προοδευτικές και συντηρητικές ιδεολογίες.

B3. Στο Κείμενο 2 χρησιμοποιούνται οι παρακάτω γλωσσικές επιλογές:

- το ασύνδετο σχήμα: «Λέγεται συνήθως ... συμβιβασμούς»: το ασύνδετο σχήμα χρησιμοποιείται από τον συγγραφέα, για να προσδώσει ζωντάνια και παραστατικότητα στον λόγο, χάρη στον γοργό ρυθμό που δίνεται στην ανάγνωση. Επίσης, τονίζονται τα πολλαπλά χαρακτηριστικά των νέων, που χαρακτηρίζονται επαναστατικοί, καινοτόμοι και μη συμβιβασμένοι, αφού επιδιώκουν ουσιαστικές λύσεις στα προβλήματά τους. Τέλος, με τη χρήση του ασύνδετου σχήματος ο λόγος γίνεται εμφιατικός, πυκνός και αποφεύγεται η μονότονη επανάληψη του «και» και του υποκειμένου «τα νιάτα».

- **το πρώτο πληθυντικό πρόσωπο: «Μπορούμε ... προσδιορίζουμε»:** χρησιμοποιείται από τον συγγραφέα, για να εκφράσει την καθολικότητα των χαρακτηρισμών που αποδίδονται στους νέους και τους ηλικιωμένους. Με το πρόσωπο αυτό ο πομπός δείχνει στους δέκτες ότι ανήκουν από κοινού στο ίδιο σύνολο και ότι, τόσο αυτός όσο και οι αναγνώστες, συχνά προβαίνουν με παρόμοιους τρόπους σε γενικευτικούς χαρακτηρισμούς. Τέλος, η χρήση του πρώτου πληθυντικού προσώπου προσδίδει ζωντάνια και αμεσότητα στον λόγο.
- **η συνυποδήλωση / μεταφορά «ανθρώπους που διαρκώς καλπάζουν ορμητικά προς τα εμπρός»:** η συγκεκριμένη μεταφορά χρησιμοποιείται από τον συγγραφέα, με σκοπό να δείξει ότι οι νέοι δελεάζονται διαρκώς από το σύγχρονο και το εξελιγμένο και, σαν τα άλογα, καλπάζουν μόνο προς τα εμπρός, δηλαδή ορμούν με πάθος προς το οτιδήποτε νεωτεριστικό, εγκαταλείποντας καθετί οπισθοδρομικό και συντηρητικό. Επιπλέον, η λέξη «καλπάζουν» χρησιμοποιείται συνυποδηλωτικά από τον συγγραφέα, για να παραπέμψει τον δέκτη σε συνειρμούς με το άλογο και να προσδώσει συγκινησιακές αποχρώσεις στον λόγο του. Επίσης, η συνυποδηλωτική λειτουργία της γλώσσας στο χωρίο αυτό δίνει έμφαση και υποβλητικότητα στον λόγο, προσφέροντας αισθητική απόλαυση, ενεργοποιώντας τη φαντασία και κεντρίζοντας το ενδιαφέρον του αναγνώστη.

ΘΕΜΑ Γ

- Γ1.** Το ποίημα του Ανδρέα Εμπειρικού αποτελεί κάλεσμα του ποιητικού υποκειμένου στον αναγνώστη για δυναμική αντιμετώπιση των προκλήσεων της ζωής. Αναλυτικότερα, το ποιητικό υποκείμενο αρχικά προτρέπει τον αναγνώστη να αντιμετωπίσει τη στενοχώρια του, απομακρυνόμενος από αυτήν, προτροπή που δίνεται emphatically με τις **εντυπωσιακές μεταφορές (χτύπα τη θλίψη καταγής, πέταξε το μαράζι στα σκουπίδια)**. Ακόμα, τον προτρέπει να αγωνιστεί, για να εξασφαλίσει τη χαρά και την ευτυχία, και να μην υπομένει με διάθεση ηττοπαθείας τις «πίκρες που θα τον ποτίζουν» οι άλλοι. Τον καλεί να απολαύσει ευχάριστες εμπειρίες στη ζωή, επιδεικνύοντας ακόμη και αδιαφορία, αν χρειαστεί, σε καταστάσεις και προβλήματα στα οποία δεν αξίζει να επενδύσει χρόνο και προσπάθεια. Οι προαναφερθείσες παραινέσεις δηλώνονται έντονα **με τη χρήση της αντίθεσης (όχι να πίνεις ξύδι – ένα ποτήρι γιομάτο μέλι)**. Έπειτα, ο αναγνώστης καλείται να είναι αυθεντικός και να κοσμήσει τον εαυτό του μόνο με κάποιο πολύτιμο στολίδι, που, ακόμα και αν δεν έχει τεράστια χρηματική αξία, θα τον κάνει να νιώθει όμορφος. Τέλος, το ποιητικό υποκείμενο καλεί τον αναγνώστη να απολαύσει τις ηδονές της ζωής και να «αναπνεύσει ελεύθερος στον ήλιο», για να εξαγνιστεί ψυχοπνευματικά, να απαλλαγεί από αρνητικά συναισθήματα ή ένστικτα που «τον καθηλώνουν» σε απρεπείς συμπεριφορές και, τελικά, να

προχωρήσει με αυτοπεποίθηση προς τα εμπρός, στηριζόμενος γερά στα δικά του πόδια και πατήματα. Σε όλη την έκταση του ποιήματος χρησιμοποιείται **το β' ενικό ρηματικό πρόσωπο** (*χτύπα, πέταξε, να στολιστείς, να νιώσεις*), για να αισθητοποιηθούν οι προτροπές / συμβουλές του ποιητικού υποκειμένου στον αναγνώστη, αφού με το πρόσωπο αυτό προσδίδεται στο ποίημα θεατρικότητα και διαλογικός, παραινετικός και συμβουλευτικός τόνος. Επίσης, με το β' ενικό πρόσωπο επιχειρείται η συναισθηματική προσέγγιση του αναγνώστη. Επιπλέον, όλες οι προτροπές του ποιητικού υποκειμένου δίνονται με έμφαση με τη χρήση ρημάτων σε **Έγκλιση Προστακτική** (*χτύπα, πέταξε*) ή **προτρεπτική Υποτακτική** (*να χαρείς, όχι να πίνεις*) αλλά και με τη **χρήση του απρόσωπου ρήματος «πρέπει»** (*πρέπει να γυμνωθείς, πρέπει να νιώσεις*), γλωσσικά στοιχεία που προσδίδουν δεοντολογικό χαρακτήρα στα γραφόμενα.

Αν ήμουν αποδέκτης του καλέσματος του ποιητικού υποκειμένου, θα έκανα πράξη τις συμβουλές του, καθώς θεωρώ ότι αποτελούν απόσταγμα της εμπειρίας ενός ανθρώπου που, με τη σοφία που του χαρίζει η ωριμότητα, φαίνεται ότι μπορεί να συμβουλευσει ορθά έναν νέο άνθρωπο για την πορεία του στη ζωή. Εξάλλου, συμφωνώ απόλυτα με τις προτροπές του, αφού, ως έφηβος, προσπαθώ να πορευτώ στο μέλλον με αισιοδοξία, για να αντιμετωπίσω με δυναμισμό και αποφασιστικότητα τις προκλήσεις της ζωής.

ΘΕΜΑ Δ.

Τίτλος: Η μοναξιά του σύγχρονου ανθρώπου ... στο μικροσκόπιο!

Πρόλογος:

Τι σημαίνει για τον σύγχρονο άνθρωπο η συντροφικότητα και η επικοινωνία; Είναι οι σχέσεις του με τους συνανθρώπους του ποιοτικές ή απλώς τυπικές; Τελικά μήπως η χρήση της τεχνολογίας τον απομονώνει από τους άλλους, αντί να τον συνδέει με αυτούς; Αυτοί, και άλλοι παρόμοιοι, προβληματισμοί δημιουργήθηκαν στη σχολική κοινότητα την προηγούμενη εβδομάδα μετά την ανάγνωση ενός κειμένου της Μαργαρίτας Βεργολιά και ενός δοκιμίου του Ευάγγελου Παπανούτσου. Έτσι, η συζήτηση επικεντρώθηκε στην κατάσταση της μοναξιάς, ενός αισθήματος που δημιουργεί στον άνθρωπο εσωτερικό κενό και αίσθηση εγκατάλειψης και ανεπάρκειας. Επειδή στον σύγχρονο κόσμο αποτελεί ένα διαρκώς εντεινόμενο κοινωνικό και ψυχολογικό φαινόμενο, η συντακτική ομάδα της σχολικής εφημερίδας αποφάσισε να συντάξει το παρόν άρθρο, για να αναφερθεί στους γενεσιουργούς παράγοντες του φαινομένου και στους τρόπους με τους οποίους νέοι και ηλικιωμένοι μπορούν, από κοινού, να το αντιμετωπίσουν.

Απάντηση α' ερωτήματος: γενεσιουργοί παράγοντες της μοναξιάς:

➔ **Καθήλωση στις νέες τεχνολογίες:** Ο εθισμός και η εξάρτηση από τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης και η επιλογή του ατόμου να επικοινωνεί ψηφιακά με

τον συνάνθρωπό του, όντας εγκλωβισμένος στο σπίτι, περιορίζει τις προσωπικές αλληλεπιδράσεις. Αν και δίνουν την αίσθηση ότι συνδέουν τα άτομα, τα μέσα αυτά συχνά υποκαθιστούν την ουσιαστική ανθρώπινη επαφή και οδηγούν τον χρήστη σε συναισθηματική απομόνωση.

- **Αστικοποίηση:** Η ζωή στις μεγαλουπόλεις χαρακτηρίζεται από έντονους ρυθμούς, ανωνυμία, καχυποψία και απομάκρυνση από τις παραδοσιακές κοινότητες. Οι σχέσεις που συνάπτονται στο αστικό περιβάλλον είναι επιφανειακές και ευμετάβλητες. Έτσι, ο άνθρωπος νιώθει «χαμένος μέσα στο πλήθος» και αλλοτριωμένος.
- **Ανταγωνισμός, εγωισμός και έμφαση στην προσωπική καταξίωση:** Η σύγχρονη κοινωνία προάγει την ατομική επιτυχία και τον ανταγωνισμό εις βάρος της συλλογικότητας και της αλληλεγγύης. Οι άνθρωποι εστιάζουν στην υλοποίηση των προσωπικών μόνο στόχων, παραμελώντας τις σχέσεις τους, και καταλήγουν απομονωμένοι.
- **Αλλαγή κοινωνικών προτύπων και ρόλων:** Η αποδυνάμωση των παραδοσιακών θεσμών, όπως είναι η οικογένεια, και η κρίση αξιών έχουν οδηγήσει σε μεγαλύτερη απομόνωση. Πολλοί άνθρωποι καθυστερούν ή αποφεύγουν τη δημιουργία σταθερών δεσμών, γεγονός που αυξάνει τα ποσοστά μοναξιάς.
- **Εντατικοποίηση της εργασίας και άγχος:** Τα αυξημένα ωράρια εργασίας και η συνακόλουθη πίεση αφήνουν ελάχιστο χρόνο για κοινωνικές σχέσεις. Επιπλέον, η συνεχής κόπωση, την οποία συνεπάγεται η εξαντλητική υπερωριακή απασχόληση, μειώνει την επιθυμία για κοινωνική επαφή, με συνέπεια το άτομο να παραμελεί την κοινωνική του ζωή.
- **Κοινωνικός αποκλεισμός:** Τα άτομα που χαρακτηρίζονται από κάποιο στοιχείο διαφορετικότητας και ανήκουν σε ευάλωτες κοινωνικές ομάδες βιώνουν περιθωριοποίηση. Η απόρριψη και οι προκαταλήψεις που διατυπώνονται εις βάρος τους ενισχύουν την απομόνωσή τους.
- **Ψυχικές διαταραχές:** Άτομα με άγχος, κατάθλιψη ή άλλες ψυχικές δυσκολίες αδυνατούν να συνδεθούν ουσιαστικά με τους συνανθρώπους τους. Τα αισθήματα μειονεξίας και η χαμηλή αυτοεκτίμηση τα οδηγούν σε εσωστρέφεια, που επιδεινώνει την ψυχική τους κατάσταση, καθιστώντας ανέφικτη την κοινωνικοποίησή τους. Μάλιστα, όταν τα άτομα αυτά βρεθούν αντιμέτωπα με τη διάλυση σημαντικών σχέσεων, βιώνουν βαθύ ψυχικό πόνο. Τότε δυσκολεύονται ακόμα περισσότερο να συνδεθούν με άλλους, καθώς το πένθος και η απώλεια που βιώνουν τους δημιουργούν συναισθηματική αποστασιοποίηση.

Απάντηση β' ερωτήματος: τρόποι υπέρβασης της μοναξιάς με τη συνεργασία νέων και ηλικιωμένων:

- **Απόδοση ρόλων από τους νέους στους ηλικιωμένους:** Οι νέοι μπορούν να ζητήσουν από τους ηλικιωμένους να αναλαμβάνουν ρόλους στο οικογενειακό περιβάλλον, όπως είναι η φύλαξη των παιδιών ή η συνοδεία των παιδιών σε

δραστηριότητες, ώστε να νιώθουν ότι είναι ακόμη χρήσιμοι και να ενισχυθεί η αυτοπεποίθησή τους

- **Διεξαγωγή σεμιναρίων και ημερίδων με τη συμμετοχή νέων και ηλικιωμένων:** Οι νέοι θα δώσουν έτσι την ευκαιρία στους ηλικιωμένους να τους διδάξουν και να τους βοηθήσουν να δουν τον κόσμο από άλλη οπτική γωνία και οι ηλικιωμένοι θα βοηθηθούν από τους νέους στην προσπάθειά τους να προσαρμοστούν στα δεδομένα της σύγχρονης ζωής, αποκτώντας, για παράδειγμα, ψηφιακές ή άλλες δεξιότητες.
- **Συμμετοχή νέων σε δράσεις που γίνονται σε χώρους απασχόλησης ηλικιωμένων:** Οι νέοι μπορούν να συμμετέχουν σε δραστηριότητες που διοργανώνουν τα ΚΑΠΗ. Πράγματι, στους χώρους αυτούς διεξάγονται ψυχαγωγικές δραστηριότητες και εκδρομές ή ενημερώσεις για θέματα υγείας, που συμβάλλουν στην κοινωνική και ψυχική αποκατάσταση των ηλικιωμένων. Αν οι συμμετέχοντες στις δράσεις αυτές μοιράζονται κοινές εμπειρίες, θα μειωθεί η απομόνωσή τους.
- **Δράσεις διαγενεακής εθελοντικής προσφοράς:** Νέοι και ηλικιωμένοι μπορούν να συμμετέχουν από κοινού σε εθελοντικά προγράμματα, για να βιώσουν το αίσθημα της αλληλεγγύης και να επωφεληθούν από το πνεύμα συνεργασίας. Αν δημιουργηθούν σχέσεις εμπιστοσύνης κατά τη διάρκεια των προγραμμάτων αυτών, θα περιοριστεί το αίσθημα μοναξιάς και στις δύο ηλικιακές ομάδες.
- **Αθλητικές και ψυχαγωγικές δράσεις:** Ήπιες μορφές άθλησης, όπως είναι το περπάτημα ή ο χορός, μπορούν να γίνονται διαγενεακά. Αυτή η φυσική δραστηριότητα βελτιώνει τη διάθεση και η ομαδικότητα ενισχύει τις κοινωνικές σχέσεις. Έτσι καλλιεργείται το αίσθημα του «ανήκειν» στην κοινωνία για όλα τα μέλη της.
- **Αξιοποίηση των δημόσιων χώρων για τη συνάντηση ανθρώπων όλων των ηλικιών:** Νέοι και ηλικιωμένοι μπορούν να συναντιούνται τακτικά σε πλατείες, πάρκα, βιβλιοθήκες και πνευματικά κέντρα. Εκεί μπορούν να συζητούν ή να διοργανώνουν δράσεις πνευματικού ή οικολογικού χαρακτήρα. Καθαρισμοί δημόσιων χώρων, δενδροφυτεύσεις ή δράσεις ανακύκλωσης ενώνουν τις γενιές, αφού οι άνθρωποι γνωρίζονται καλύτερα μεταξύ τους και ενισχύεται η κοινωνική συνοχή.
- **Κοινή ενασχόληση με την τεχνολογία:** Η απουσία ψηφιακών δεξιοτήτων αποτελεί «πληγή» για την τρίτη ηλικία. Εξ αυτού οι νέοι μπορούν να αναλάβουν να βοηθούν ηλικιωμένους στη χρήση των νέων τεχνολογιών, ώστε οι ηλικιωμένοι να συνδεθούν με τον σύγχρονο κόσμο και οι νέοι να ευαισθητοποιηθούν για τα προβλήματα της τρίτης ηλικίας.
- **Λέσχες ανάγνωσης βιβλίων, όπου θα δίνεται η ευκαιρία για ανταλλαγή προβληματισμών και εξιστόρηση εμπειριών ζωής:** Σε βιβλιοπωλεία ή βιβλιοθήκες μπορούν να διοργανώνονται δράσεις φιλιαναγνωσίας, στο πλαίσιο των οποίων οι ηλικιωμένοι θα αφηγούνται ιστορίες και εμπειρίες τους με αφορμή τα θέματα των βιβλίων. Από την πλευρά τους, οι νέοι θα μοιράζονται δικές τους ανησυχίες και προβληματισμούς. Κατ' αυτόν τον τρόπο, θα

επιτευχθεί η βαθιά και ουσιαστική επικοινωνία των δύο γενεών και η καταπολέμηση της μοναξιάς.

Επίλογος:

Ολοκληρώνοντας την πραγμάτευση του θέματος, αξίζει να τονίσει κανείς ότι η μοναξιά αποτελεί «καρκίνωμα της κοινωνίας». Πλήττοντας εξίσου νέους και ηλικιωμένους, εξαπλώνεται και απειλεί την κοινωνία με διάλυση και τον σύγχρονο άνθρωπο με καταρράκωση. Με την αгаστή συνεργασία, όμως, νέων και ηλικιωμένων μπορεί ταχύτατα να εκριζωθεί. Τότε ο άνθρωπος θα ανακτήσει τη σύνδεση με τον συνάνθρωπο και θα βιώσει αισθήματα ευτυχίας και αυτοπραγμάτωσης.

ΟΜΙΛΟΣ ΦΩΜΕ ΔΙΑΚΡΟΜΑ